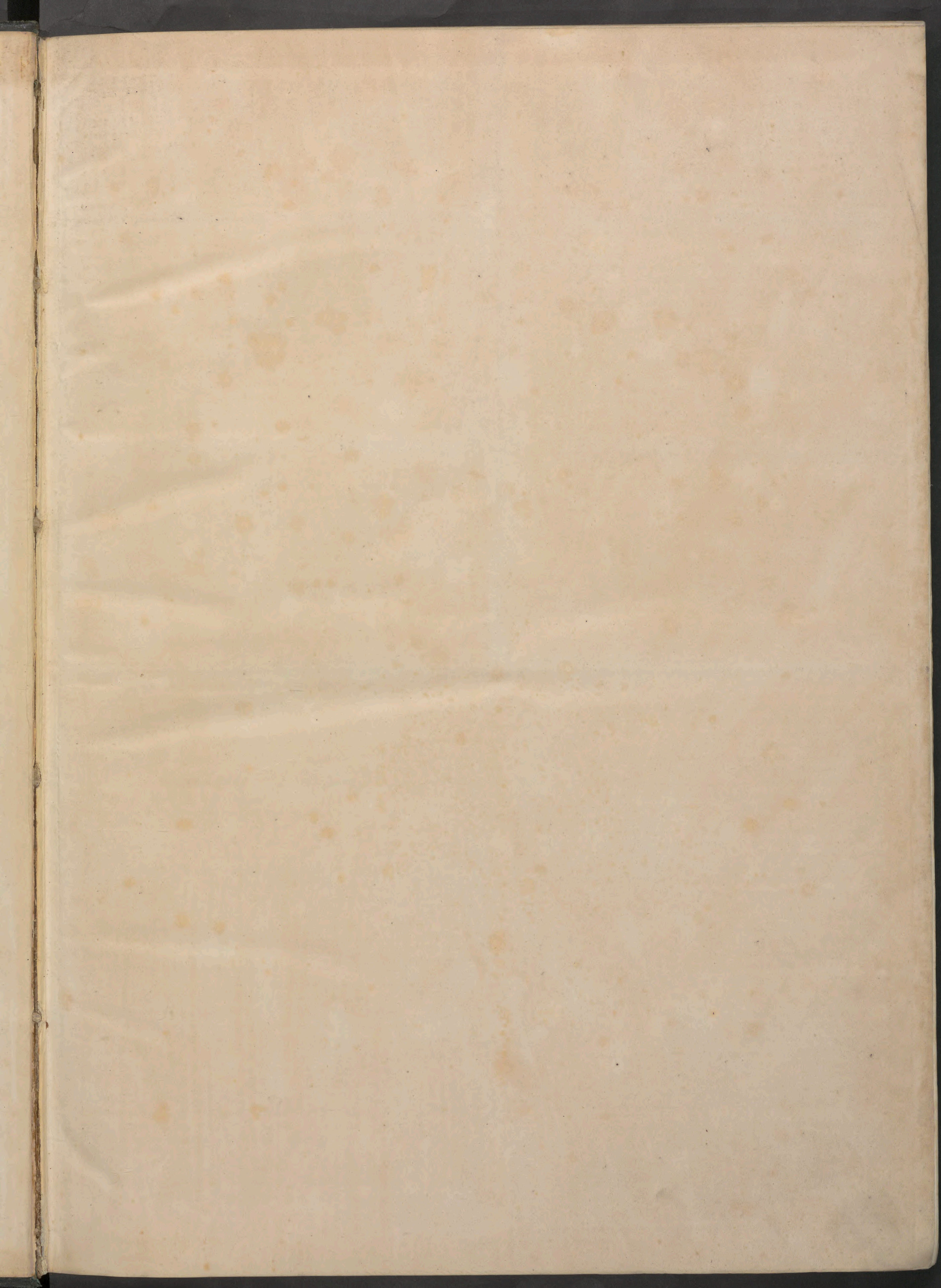

122

L.

I. 2.

8 ա
բ
Մ
բու
նա
թ
հ
ճ
թ
թ
թ
ձ
Յ

Լ
Ի
ն
Ա
ց
բ
Գ
Տ
Ղ
տ
մ
մ
Ի
ն
ս
Ջ
Ժ
ն
ու
տ
ս
Տ
մ
ս
զ
տ
դ
Ժ
ս
Լ
մ
բ
զ
ն
յ
Լ
Ե
լ
ու
ու
Ք
ռ
կ
մ
Ժ
Լ
Լ
Ժ
մ
մ

բեռնում էին աւելորդ չափով ծախքերով Գանդիս անգամ խորհրդարանում բարձրացել են զանազան անսովոր հարցեր և գործին անսովորակ մեծամասնութիւնը առանց կշռելու հակուել է զէպի աչք կողմը, բայց հանգուցեալը չօգտօնելի փաստերով և ճարտար լեզուով մի քանի րոպէս համոզել է շատերին այդ հարցերի վաղաժամեայ և կամ քաղաքի ընդհանրութեան համար անօգուտ լինելու մէջ Այդ հանգամանքները բացատրութեան նրանով որ հանգուցեալը խորին կերպով ուսումնասիրած էր քաղաքային գործերը և գործնական կերպով ծանօթ էր հասարակ դատաւարի բոլոր կարիքներին հետ Մինչդեռ միւս իրաւասունները քաղաքային գործերը և ժողովրդի կարիքները ճանաչում էին միմիայն զանազան արձանագրութիւններից և զեկուցումներէրէր, հանգուցեալը այդ բոլոր հարցերը ուսումնասիրած էր բուն ժողովրդի մէջ— թէ անհրաժեշտ և թէ խանութներում և այդ էր պատճառը որ խորհրդարանին ներկայացրած հանգուցեալի իւրաքանչիւր առաջարկութիւնը և յայտարարութիւնը, թիֆլիսի ընդհանուր ազգայնականութեան արձանագրութեան վերջերս խորհրդարանում զարթոյնած քաղաքային ջրանցքի հարցի քննութեան մէջ հանգուցեալը ըստ սովորականին բունում էր իւր նշանաւոր տեղը: Բայց ցաւալի է, որ քաղաքի համար այսպիսի նշանակով գործող մարդու գիտելին քաղաքային վարչութիւնը զգացաւ իւր արժանաւայել յարգը տալու Միայն իրենց պարտքը ճշտութեամբ կատարելին քաղաքին խեղճ-արհեստագործները և համարները, որոնք իրենց գրօթականով իրենց գլխավորին հետ եկել էին պատուելու ժողովրդական մարդու յիշատակը, իսկ ճանիւրի համարը հանգուցեալի գերեզմանի վերայ գրեց թարմ ծաղիկներից հիւստում մի գեղեցիկ պատկ:

Երբ հանգուցեալը դադարէ եկեղեցուց դուրս բերեցին և թնկաւ առաջնորդ ու Արխանգելսկի լուսնիկում մի կողմը քաշուեցաւ, այդ տեղ առաջ եկաւ պ. Գ. Խաչիկեանը և մի ճառ խօսեց, որի մէջ նկարագրեցով հանգուցեալի գործունէութիւնը, զանազանաց քաղաքային վարչութեան վերայ որ նա արժան չը համարեց պատուելու իւր նշանաւոր գործողի յիշատակը: Բայց զրաւնից, գերեզմանի վերայ ճառեր խօսեցին ծխաւոր քահանայ Մուշեղ Տէր-Ղևոնդեանը, համարներին զիտարար պ. Կառմէնիսով և «KABAZ»-ի խմբագրութեան ներկայացուցիչ պ. Տրեակովսկին, որոնք նկարագրեցին հանգուցեալի գործունէութիւնը և հանգիստ բարեմաղթեցին: Գրանցից պ. Խաչիկեանի ճառը, որը առաւել ուշադրութեան արժանի է, կը հրատարակենք թերթիս հետեւեալ համարում:

Անցեալ դեկտեմբերի 16-ին ինչպէս հաղորդում է «Новое Тел.» լրագիրը: Օգետային զինուորական շրջանի դատարանի զանգակ նիստում քննուեցաւ մի գործ, որով Պետերբուրգի համալսարանի երբեմն ուսանող Մանուշարով մեղադրուում էր քաղաքական յանցանքի մէջ: Նոյն լսի օրը գործի քննութիւնը վերջացաւ և դատարանը մեղադրութեան յանցանքը ճանաչեալ, դատաւարանց նրան մահուան պատժի կախաղանի միջոցով: Յիշեալ դատաւարին ներկայացրած է Օգետային զինուորական շրջանի հրամանատարի հաստատութեան:

Ներկայումս պետ խորհրդում ինչպէս հաղորդում է «Нов. Время» լրագիրը, և կովկասում զինուորագործութիւն միացեալ հարցը, որին ներկայ է յիշեալ հարցի մասին ծրագիրը ներկայացրող կովկասի կառավարչապետը: Գրագիր

համաձայն կովկասի քրիստոնէայ և մահմեդական բնակիչներից կը կազմակերպուին ձիարար և հետեակ վաշտեր:

Հնորհակալութեամբ ստացանք պ. Ռ. Յ. Պէրպէրեանից նրա հեղինակած «Մարդիկ և իրք» վերնագրով 282 երեսից բաղկացած գիրքը, որը ստուած է Կ. Պոլսում Պաղատականի (Սարման) ազգայնական անցեալ 1885 թ. Գինը 12 դանկեան է:

Գիրքը բաղկացած է երեք զվարտ մասերից: Երրորդից Ի-ի մէջ ամփոփուած են Կ. Պոլսի հայոց վերջին գործերի նկարագիրը և մի քանի աւանաւոր անձանց մասին նկարագրութիւնները: II մասը պարունակում է իւր մէջ հեղինակի զանազան կեանքի ճառերը, որոնք զանազան ժամանակներում խօսուել են զանազան հանգումների ժամանակ: III մասի մէջ ամփոփուած են մի քանի դամբանական ճառեր, որոնք զանազան տեղանքներում անձանց յիշատակներին կարգադրուել են նրանց դադարների վերայ: Գրքի վերջում մի փոքրիկ յաւելում կայ, որը խօսում է եկեղեցական և դրականական հարցերի վերայ: Հեղինակը գրքի սկզբում գրել է մի ստանաւոր, որով իւր հեղինակութիւնը նուիրում է իւր վաղամեծիկ միմայն գտնել: Գեղանայ-Անիկի յիշատակին: Պ. Ռ. Յ. Պէրպէրեանը գրում է ընտիր և զրաւիչ լեզուով:

ԵՐԵՒԱՆԻՑ.— Կերջին օրերս մեր քաղաքը այնքան չորեղանել և լուսաւորուել է, որ փողոցի պատերն անգամ ամենայն օր կանաչ գեղին կարմիր և այլ գոյնի թղթերով զարդարուում են չորսիւ տեղ եկած Ֆիլիքի մեծ ցիրկի Այս «քեռաստ» ժամանակին այդ էր պատիւ, որ ամիսը հիւրը պէս յայտնուեցաւ Յրեանի կենդանութեամբ: Այսպիսի գաւառական հանգումներ ժամանակ ու է քեռաստութեան նուազ հաղար տարուայ ժամկոտած փողերն անդամ լայն աշխարհ են տեսնում ներկայացման օրերին: Հարուստ թէ աղքատ զրկուում են իրենց խնամքով պահպանուած կովկասից:

Թիֆլիսի հրատարակում 1886 թ. 1-րդ յունուարի 1-ից մինչև փետրուարի 1-ը կենտական միկոններով վաճառուում են հետեւեալ գներով: հայ աղիտակ ալիւրից ֆունտը 5 կոպ., քրեանի ալիւրից 1-ին տեսակի ֆունտը 2 1/2 կոպ., 2-րդ տես. ֆունտը 2 կոպ.: Միկոնայ ալիւրից տեղական թմորներում թըլլած 1-ին տես. ֆունտը 4 1/2 կոպ., 2-րդ տես. ֆունտը 3 կոպ.: 3-րդ տես. ֆունտը 2 1/2 կոպ.: Լաւաշ 1-ին տես. ֆունտը 4 1/2 կոպ., 2-րդ տեսակի ֆունտը 3 1/2 կոպ.: 3-րդ տես. ֆունտը 3 կոպ.: Տաւարի մի ֆունտը 1-ին տես. 8 կոպ., 2-րդ տես. ֆունտը 7 կոպ.: սուրճին 14 կոպ.: սիլիարի մի ֆունտը 7 կոպ.: խոզի մի ֆունտը 1-ին տես. 5 կոպ., 2 տես. ֆունտը 4 կոպ.: Կ.

Թիֆլիսի գաղտնաւանական պալատայի աւաղ նախագահ Գանդիսովը «KABAZ» լրագրի տեղով այս օրերս ուղարկում է Պետերբուրգ պատկերաւ նշան իշխանութեան ներկայացնելու: Կովկասի գաղտնաւանական գործի զրգար նկարագիրը և միջնորդելու Կովկասեան գաղտնաւանական կազմութիւնը ընդարձակելու և պաշտօնեաների թիւը շատացնելու:

Այն առաջին համարում մի արբանայ հնորհակալութիւնը յայտնելով հրատարակում մի աշխատակիցներին և թղթակիցներին իրենց աշխատակցութեան համար, սպասում ենք և գիտենք որ աշխատեան գրանք տեղի և

անցում և սիրով պիտի աջակցեն մի գործի յաջողութեանը, որի հետ կապուած են իրենք մեղ հետ միասին նպատակներ և ձգտումներ համարաշխարհում:

ՆՈՒՍՈՒՅ.— Երեւոյն հրատարակել երեւոյն տեղին վաճառականներից պ. պ. Կապիկեանը խօսակցութեան և Մանուշարեանը Խորհուրդ մեծ մասնակցով տեղին նորակաւոյց օրիորդական զարմանոցի չինութեան օգտին 150 ր. փող հաւաքեցին: Գովկասի արժանի է յիշեալ պարտիսի արած բարեգործութիւնը:

ԱՂՔԵՐՈՒՄԻ ԳԻՒԼԻՑ (Հուլիսի մաս).— Այստեղ մի շուկայից երկուստար յարցանք ձեռքին խաղաղ-նկիւս արձակում է և զնգակը զիւղ-չում է աղքատներին որ և մահացու վէճը պատճառելով մեռնում է այս քանի օրը: Անգղաւորութեամբ ուղարկուող անպատիւ է միայն: Ապա-նուորը ընտանիքի տէր է:

Արարատ ամառային դեկտեմբերի համար Մինոյի Թրագրութիւնները լուսնում կարգում ենք հետեւեալ: «2-էն դեկտեմբերի ձմեռեակ արեգայն Մանուկեան Արարատի զրկուած է կուտակած քահանայութիւնից և յանձնուած է քաղաքական իշխանութեան գաւել ընդ հարկատու և այս իւր յ-ն օգտատուի 1882 ամի նամակին համաձայն առ հանգուցեալ կաթիլներին աղիւս Տ. Կերպը Գ. որով խոյս տալով ի ձեռաց Հոգեւոր Իշխանութեան յայտնում էր չը ճանաչել իրեն հոգեւորական»:

Վերքիս լրագիրը հաղորդում է, որ վրաստանի եկարթի Պալիլը հրաւիրել է իւր մօտ հոգեւոր ուսումնականներին ուսուցիչներին և կարգադրել է, որ նրանք կերպիկ և տուն օրերին եկեղեցիներում քաղաքի խօսին և կրօնական ուսումնականով առաջնորդին ժողովրդին: Առաջինները այդ պաշտօնը կը ստանան ներկայ յունուարի 12-ից: Վրացի ուսուցիչները վրաց լեզուով կը քարոզեն Չուրեթիկի ու Նիկոլայի եկեղեցում, իսկ ուսուցիչները ուսուց լեզուով— Կուկիկի Ալեքսանդր Նիկոլայի եկեղեցում: Բայց ուսուցիչներից, միւս եկեղեցիներում նոյն պաշտօններով նշանակուած են և հոգեւորական անձինք:

Յանկայի էր, որ մեր հայոց հոգեւոր իշխանութիւնը օրինակ տուէր վրաստանի եկարթին այս օգտակար կարգադրութիւնը և անգործ մնացած մեր հայ ուսուցիչները հետեւին վրացի և ուսուցիչներին օրինակին:

Արաւիկեան վերջին ժամանակներում Թիւրքիայի սահմաններից թիւրք աւաղակները յաճախելի սկսան անցնել Կարսի նահանգը և ստացաւ հեղ ուսուց հայաւանների կայքերը, այդ պատճառով Վարսի զինուորական նահանգապետը միջնորդեց Կովկասի կառավարչապետին, այդ չարքի առաջն տեսնելու: Կառավարչապետը իրեն կողմից գիտել Կ. Պոլսի ուսուցական գեղանային, որ նա այդ մասին հրատարակութիւններ անել էր: Կարսի կարգադրութիւններ անել էր: Կարսի կառավարչապետին օր ինքը Բ. Գրան մի բողոքագիր է ներկայացրել և պահանջել է, որ նա մի առանձին մարդ նշանակել, որը ուսուց ստանձնաւորներին հետ միասին, գործը նորից քննութեան կենթարկեն:

ՄԵՄ. ՊԱՐՈՆ ԽՄԲԱԳԻՐ.

Հոկտեմբեր ամի 12-ին Հիմարանիս վարչութիւնը բովիկ պարս Միւրայէլ Զարգարեանից մի յայտարարութիւն թ. 24 ստացաւ, թէ «արախում կուշուած փառաւոր և վարակիչ աչքապաւութիւնն օրեցօր աւելանում է և կարող է ընդհանրաւոր աշակերտներին մէջ, ուստի հարկաւոր է ծանր հիւանդներին հետեցնել Հիմարանից: Պ. բովիկ այս յայտարարութիւնն ընդունելով փութացինք քրեանելու բոլոր աշակերտներին աչքերը և գտնար որ քառասուն և չորս զիւրօթիկ և երթեկ աշակերտի աչքերը արդէն վարակուած էին այս հիւանդութեամբ: Գրանց ամենքին շուտով ուղարկեցինք իւրաքանչիւրին իւր հայրենիքը, որպէս զի այստեղ Հիմարանում մնալով պատճառ չը լինին և ուրիշների վարակման:

Այսպէս երկու ամից յետոյ, երբոր հայրենիք ուղարկուածներից մի քանիսն արդէն յետ էին դարձել Հիմարան՝ հիւանդութիւնից բժշկուած, և կարծում էինք թէ աչքապաւութեան այս ախտը վերջացել էր, այս ամի 16-ին Հիմարանիս պ. բովիկ կրկին յայտարարութեամբ թ. 27 խնդարեալ թէ դեռ աւելի ստուրկ կերպով շարունակուում էր, և այժմ պէտք էր անպատճառ անհրաժեշտ միջոցներ գործ դնել լրակատար տարախիտիկ հիւանդութեան (էպիդեմիա) առաջն տեսնելու համար:

Մենք ես այս մասին զեկուցինք Նորին Վեհափառութեան օր հրամայեց հրաւիրել Երեան քաղաքից բժշկապետ պ. Յակոբ Գալստեանին գալ և Հիմարանիս պ. բովիկ հետ միասին քննել աշակերտներին աչքերը: Ամսու 19-ին քննութիւնից զուրս եկաւ որ քառասուն և չորս աշակերտի աչք վարակուած էին «Բորբոքային տրախոմ» կուշուած ախտով իսկ երեսուն և ութիւնը նրա «չոր» տեսակով, որով ընդամենը լինում են ութսուն և երկու աչքապաւով հիւանդ աշակերտ: Երբեք յետեւ և երեքը գիշերօթիկ են իւր քան և ինն երթեկի:

Քննութիւնից յետոյ պ. պ. բովիկից մասուցին Նորին Վեհափառութեան բժշկական խորհրդի արձանագրութիւնը, որի պատճէնն է:

Առաջադրութեան.

Մեր ի ներքոյ տուրագրեալը զննելով զայս աշակերտաւ Հիմարանի Մար Սիմոն Սրբոյ Լիմանին զըտար ի նոցանէ 82 աշակերտս տկար աչք արախում (trachomma) ցաւօր: Ի յիշեալ տկարացն 41 աշակերտք զվրասնաւոր և զվարակիչ (բորբոքային) զատիճան ունին հիւանդութեան:

Միւս 38 թէ և այդպէս անուանեալ զէոր տրախում ունին որ ոչ է վարակիչ՝ ուսկայն անյաջող պաշտման մնալով՝ այնքովի ես մարթին փառաւոր և վարակիչ դառնալ և այնու լակ լաղ մայրցանիկ զթիւ հիւանդաց ի Հիմարանի և քաղաքի թշուառացեացնելու: Ուստի զայս եղրակացութիւն արարաք՝ զպիտոցեալս տկարութեամբ հեռացուցանել անյաղաղի Հիմարանին, բայց ոչ ի միւս՝ տեղոյ ժողովրդի իայ յայտնել զփառաւոր տեսնել յառանձին բնակարանն ունել պարս է, իսկ զչոր տեսնել յառանձին տեղոյ հոկեւ:

Ի 20 դեկտեմբերի 1885 ամի Ի Վարչապետ:

Բժ. Յ. Գալստեան

Բժ. Զարգարեան

Այս արձանագրութեան համեմատ Նորին Վեհափառութեան հրամանով Հիմարանիս վարչութիւնը քան և ինն երթեկ աշակերտներին զտեղ արձակեց՝ մինչև որ բժշկուին, իսկ զիւրօթիկներին, որովհետ Հիմարանից զուրս Մ. Լիմանին փառաւոր կամ

Վարչապետում առանձին յարմարաւոր տեղեր չկային նրանց ամենքին պահելու համար, ուղարկեցինք իւրաքանչիւրին իրենց հայրենիք ժամանակաւորապէս, որ ինչէ մինչև ամառուայ արձակուրդն ապաքինուին, նորից յետ դառնան Հիմարան: Այլ և հիւանդներից մի քանիսին, որոնց՝ որովհետ ճաճկատանից և Պարսկաստանից կամ Ռուսաստանի հետաւոր տեղերից էին չէր կարելի իրենց հայրենիքն ուղարկել ճանապարհների և եղանակի զժողովրդիս պատճառով, հետեցինք Հիմարանի չինութիւնից՝ պահելով Մ. Լիմանին Վարչապետ հիւրասանը, և որոնց բժշկութեան իրաւարը Հիմարանիս պ. բովիկն է տանում:

Վարչապետում եղած երթեկ աշակերտների բժշկութեան նպատակով, համար, Նորին Վեհափառութիւնը հրամայեց հիւրասանն առանձին տեսնել պահել, որ նրանք ամիս օր զան և իրենց աչքերը ցոյց տան պ. բովիկին: Գարձեալ հրամայեց աշակերտներին զտեղից երկու շաբաթ արձակուրդ տալ, և մերձակայ գիւղերից եղող զիւրօթիկ աշակերտներին ուղարկել արձակուրդի ժամանակ իրենց ծնողների և ազգականների մօտ, որպէս զի Հիմարանիս չինութիւնը վարակիչ և թունաւոր նիւթից մարբին:

Մեծ. պարս խաղաղի, որովհետ Հիմարանում անցած այս իրադրութեան մասին հասարակութեան մէջ զանազան կարծիքներ կարող են ունենալ, ուստի հարկ համարեցինք այս գրութիւնն ուղարկել ձեզ՝ խնդրելով որ ապագայէ Դեռ լրագրի մէջ ի լուր և ստոյգ տեղեկութիւն հասարակութեան:

Տեսուչ Հիմարանի Ն. խորովեան 26 Դեկտեմբերի 1885 Ս. Լիմանին:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ՀԱՐԱՆՈՒՄԻՑ

ՊԱՐԻՑ. 8 (ն. ու) յունուարի.— «Երբ-Դար»-ի անցեալ տարուայ 196 համարի առաջնորդ յօդուածը շատ ուրախութեամբ ընդունեցաւ տեղաւոր ուսանողների կողմից:

Պատուական «Երբ-Դար»-ը եղաւ առաջինը, որ համակրութեամբ վերաբերեցաւ զէպի Պարիկի հայոց ուսանողական ընկերութիւնը և անուշաւորեալ դիմաւորեց նրա ունեղիք նշանակութիւնը ապագայում:

Արդարեւ Պարիկում լուստորեալ Երբ-Դարի այդ կենդանութիւն հայոց ուսանողական մի ընկերութիւն ընդարձակ ծրագրով— որ օգնէ նիւթապէս ուսանողներին՝ դրամ փոխ տալով— որ միութիւն և կապ պահպանէ բոլոր եւրոպական հայ ուսանողների մէջ, որ ծանօթացնէ նրանց հայոց լեզուի գրականութեան և աղբիւրներով կենանք: հետ— մեծ նշանակութիւն ունի: Յայտնի է, թէ արքան ուսանողներ եւրոպական օտար քաղաքներում ստորափելի նեղութիւններ են կրում եւր նրանց դրամը հատած է և նորը դեռ չեն ստացած:

Վրեան ցաւալի է իմանալ, որ Երբ-Դարում հայ ուսանողները մինչև այժմ միմեանց հետ չեն ունեցած ոչ մի ընդհանուր սերտ յարաբերութիւն և ընկերական միութիւն: Հայ ուսանողների մեծ մասը վերադառնում են հայրենիք առանց ծանօթ լինելու նրա լուս պահանջներին ու ձգտումներին: Նրա զրականութեան և պատմութեան հետ մինչև անգամ առանց մայրենի լեզուն իմանալու:

Այստեղից քննականաբար երևում է, թէ Պարիկի հայոց Ռուստոպական ընկերութեան զոյգութիւնը արչալի կաւելում է *):

*) Վերջին ժամանակներս Մարտիկում հրատարակուող «Արմէնիա» կո-

Եւրոպական ուսանողները յիշեալ թիւերով ինքնակրթութիւնը աւագն աւանդելու և լրացնելու Պարիզի համալսարանը Ուսանողական ընկերութեան պարտքն է, պարտք, որ բաւական վստահ է, որ շատ քանակաւ և անհոգաբար աշխատանք է հարկաւոր և որի համար Պարիզի գործող ուսանողները պէտք չէ թուանան և ամենայն կերպ իրենց ջանքը պարտաւոր են նուիրել նրա իրաւաբանական համար:

Միւս կողմից մնում է, ե' հարկաւոր է, որ հայացարկով հասարակութիւնը բարեկամեմ ուղարկութիւնը պարտքն է նրա վերայ և չը գլխաւոր միշտ նուիրաւոր անդամ գրուել՝ աւելով նրան օժանդակութիւն, առանց որի յիշեալ ընկերութիւնը անկարող կը լինի կատարելապէս հասնել իւր ցանկացած նպատակին:

Գ. Երզնկաւան:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻՐԳԻԱՅԻՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ, 1885 թ. դեկտ. 25. (Նոր-Գարուի թղթ):

Կը շնորհաւորեմ նոր տարին և Նոր-Գարուի համար էլ արդիւնաւոր յարաւերակութիւն կը մտնէ Ռուս-հայկ թող իրենց գիրքերը երջանիկ հաւանքով, վառ գի իրենց համար մեծ բարեկամութիւն է Նոր-Գարուի նըման մի լրագիր ունենալը: Եւ ինչ թէ մենք իրարմանք ալ ունենայինք այդպիսի մի թիւրք...

Այս անգամ մի քանի մանր տեղեկութիւններ միայն պիտի հաղորդեմ ձեզ:

1. Երկու քաջ հայրենազէտք, պ. Ա. Մարգարիտի Գարաբաջեան, հեղինակ ընկերական Հայոց Պատմութեան և պ. Յակոբ Գարաբաջեան, Հիմնարկը: Տեղեկ Հայկական Արքեպիսկոպոսի հայրենազէտք գործակալութեամբ յաւաքիկաց տարիներէն կը սկսին հրատարակել ընկերական Պատմական, Գիտական, Բանասիրական ամսօրեայ հանդէս մը Է՛ն Հայքէ՛ն Է՛ն: Տարեկան բաժանորդագրութեան գինն է՝ Պարսկ համար 25 դահկան, իսկ օտար երկրի համար 33 դահկան: Այն է 3 թուրք: Նիւթապէս գիտնալով կարողութիւն և բարոյապէս յաջողութիւն կը մտնէին:

Տարեգիրքն՝ մեր ամենօրեայ հայերէն հանդիսից թիւը պիտի բարձրանայ ութուն վեցի: Արեւելեան Մամուլ, խմբագրութեամբ Պ. Մ. Մամուլեանի, յիշեալ թիւերէն հրատարակուող հայկական ընկերութեան Վարդանի և խմբագրութեան շարժումը՝ խմբագրութեամբ Նիկոլ Տէմիրճիպաշեանի, Վրացական Շարժումն, խմբագ. Ն. Տաղատեանի, Վրացական խմբագ. Ստեփան Խաչիճեանի և Նաշակ Ռեզիզէն զգրութեանով՝ ընդ իր նամակ Ա. Մարգարիտի Գարաբաջեանի և Յ. Գարաբաջեանի Այս վերջին հանդէսը ժողովրդեան որ դաստիարակի կամ որ կարգի ընթերցողաց համար, և ինչ նըպատակաւ պիտի հրատարակուի, մենք չը կրցինք հասկանալ: Կը սպասենք առաջին թիւին՝ յառաջարանը կարգաւ համար:

Ուշինք նաև յիշեցնել անուամբ հայտաւ և թրքաբարբառ ամսագիր մը չուած շարքով թիւերը, սկսած է անուարարութեամբ վերաբերուիլ գէպի հայոց Ուսանողական ընկերութիւնը: Այդպէս ալ է, որ այս նոր ընկերութեան կողմից նրան ուղղած նամակները ալ ևս չի ստացարձակ, իսկ Պարիզի Հայկական ընկերութեան մի անդամի անգլիկ նամակները Ռուս-հայկական ընկերութեան գէտ՝ ստացարձակ է:

Ինչ է արդեօք պատճառը *):

*) Պատճառը հասկանալի է, բայց սպասուի կայքէ, գրանցի ուսանողներին միտն չը կայ:

որ կը հրատարակուի խմբագրութեամբ Յովհանն Պարզեանի:

2. Փարիզէն բարեկամի մը կը գրեն թէ, պ. Լա. Տիւրբիէ մեծամասն հայերէնազէտք, որ վախճանած է, գրած ունի եղեր Հայաստանեայց Նիկեացոյ երգերուն վերայ ընտիր երկասիրութիւն մը, որ յարմար սովոր է իւր պիտի ընծայուի, եթէ հրատարակուող գտնուի:

Այս օրերս ի վաճառ հանուցանանքի փարիզ պ. Տիւրբիէի գրքերը, որոնց մէջ կը տեսնուին բազմաթիւ հայերէն գրեանք, հանդիսից ընտիր հաւաքածոյ մը Գործարար փարիզու Հայ-ուսանողաց Ուսանողական ընկերութիւնը չէ գնած այդ հաւաքածոյն, որ ֆրանսիացի գրաւոր-ճառագետ ձեռքն անցած է:

Անխնայ հայերէնազէտք ուսած էր լեզուն Վիեննայի Միլիթարիայի մաս և հրատարակած ունի Հայաստանի գրականութեան, բազմազգական լեզուագիտութեան, լեզուաբանութեան և պատմութեան վերայ բազմա աշխատարկութիւններ, ի մէջ այլոց, հայկական և պատմական ժամանակագրութիւն մը, խաչակրութեանց վերաբերեալ հայկական յիշատակարանաց ուղեւոր հատար մը, Մատթէոս Ռուհայեցոյ և իւր շարունակողին մէկ թարգմանութիւնը, և այլն և այլն:

Պ. Տիւրբիէի մահուանէն ի վեր Հայերէն լեզուն ոչ ևս կ'աւանդուի ի Ֆրանսիա, ուր այժմ կայ միակ Հայագետ (Արճէթ) մը, այն է հանդուցելուն աշակերտը՝ պ. Յ. Ա. Կարգէրիս, որ 1882 թուականին հրատարակեց «L' Arménie et les Arméniens» (Հայաստան և Հայք) անուամբ պատմական երկասիրութիւն մը, որ հըմուտ պատմագետի մը կողմանէ նոյն ժամանակ թարգմանուող հայերէնի հանդիմ կարեւոր ծանօթութեամբ ամբողջութեամբ հրատարակուող նոյն տարւոյ «Մարտի» օրակերթի վերջին երկու ամսոյ թիւերուն մէջ:

Պ. Կարգէրիսը՝ այդ առթիւ նամակ մը հրատարակելով նոյն տարւոյ «Մարտի» ամիսին, 22-րդ թիւին մէջ, Հայաստանի ինչ և նոր պատմութեան վերաբերեալ վերականգնող թղթեր հաւաքելու մասին կրած դժուարութիւնները, և Հայ աշխարհին հետ կարեւոր յարաբերութիւններէ գուրկ լինելը կը բացատրէ և յայտարարելով թէ պիտի սկսի նաև տարեկան հրատարակութիւն մը՝ Ֆրանսիայի մէջ Հայերը քաղաքագիտութեան, գրականութեան, գիտութեանց և արուեստից տեսակէտով ծանօթացնելու նպատակաւ այս գործին իրեն պատճառելիք դուռարկութիւնները յառաջ կը բերէ՝ Կ. Պարսկ, Թիֆլիսի կամ ուրիշ տեղերում հայ թիւրքերը Ֆրանսիայի մէջ չը գտնուէին համար, և կը խնդրէ հայ լրագրաց Տնօրէններն և խմբագիրներն որ բարեհաճեն քիչ մ'օգնել իրեն, իրենց թիւրքերը ձրիապէս չըլելով իրեն, որպէս զի նպատակն լինի ևս երկուցական աշխարհին մէջ ծառայելու օժանդակութիւններ այն հրաշալի ցեղին (Հայ-Տարեցոյ) վերայ, որ այնքան լաւ օժտուած է ամէն տեսակէտներով և որ բազմաթիւ ձախողանց մէջ կրցած է անդիմար պահել իւր ազգայնութեան ոգին և իւր բնածին յատկութիւնները:

Ես չը գիտեմ թէ պ. Կարգէրիսի այս խնդրը որ աստիճան ընդունուի թիւն գտաւ յայնժամ հայ խմբագրաց և հրատարակաց կողմանէ: Եւ հարկ կը համարեմ միայն գնել այսուհի նըրա հասցէն, մտածելով որ թիւրք ունիք պէտք ունենան անոր:

M. Gatteyras, orientaliste et publiciste. Paris, 15, Rue Monge.

Պ. Կարգէրիս, Արեւելագետ և հրատարակիչ. Փարիզ, 15, Ռի. Մոնթ. 3. Հաշիկի Կոտակալէն այս օրերս ծանր գանգատաւորք ուղղուած լինի:

Լով առ Բ. Գուռն ընդգէմ կ'ընկնայ Տ. Միլարի Կաթողիկոսի և ընդգէմ Հաւելի Ռաֆայելեան տեղապահ Տ. Միլարի վարդապետի, ըստ յանձնարարութեան Բ. Գրան՝ Պատրիարքարանը գրեց Տ. Միլարի Կաթողիկոսին որ Սոյ վանքն քաշուի աստ անց չը չըլի և իւր կրօնական իրաւասութեան չըջանալէն գրուի Է՛ն: Իսկ Միլարի վարդապետ պաշտօնանկ լինելով՝ յետ գրեւորած է ի Սիւս:

Գ. Կոթիկեանը կը լսենք թէ Բ. Գրանն այս օրերս պատրիարքարան պիտի գրկուի կ'ընկնի Տ. Միլարի Կաթողիկոսին համար նոր հրովարտակ մը (պէթլէ), որպէս զի գրկուի Նորին Վեհափառութեան՝ իւր աստուկով Ներսէս Պատրիարքի օրով և նոյն ժամանակ Ազգային Վարչութեան Պետ Երեսօրհան Տիգրան Էֆենդիի (այժմ Աւստրալիա Ազգ. ժողովոյ) նորք քաղաքագիտութեան շնորհիւ արուած հրովարտակն, որ անկախ կացուցուած էր զ' Տ. Միլարի Կաթողիկոս՝ ազատելով զինքն Պարսկ Պատրիարքարանի իրաւասութիւնէն:

Այսպէս ահա վերջ պիտի գտնէ ի մօտոյ կ'ընկնի կաթողիկոսութեան խնդիրն ևս, որ Հայկոյն Ներսէսի պատրիարքութեան ժամանակէն մնացած փափուկ և կնճռու խնդիրներէն մին էր, և որ մեծ ցաւ պատճառած էր ամէն ճանախ հայոց: Այսպէս ահա Տ. Միլարի Կաթողիկոս պիտի մըանէ վերջապէս՝ իւր նախորդաց նըման՝ պատրիարքարանի իրաւասութեան ներքեւ, որով ընդամենաբար պիտի կարեւորանի կարգադրուի առաւել կամ նուազ կարեւոր արիւ ինչ ինչ մասնաւոր խնդիրներ ևս, որոնք ցարդ առկա կը մնային խնդրոյն ծանօթ ընդթեանը պատճառաւ:

Գ. Երզնկաւան:

ՅԱՐԴՈՑ ԽՄԲԱԿԻՐ

Ընկերութեան խորհուրդը խնդրում է խմբագրութիւնից որ գետնից տնցի գրութիւնը «Նոր-Գարու» առաջիկայ համարներէ մէկում:

Կովկասի Ռուսիայի և մինչև անգամ արտասահմանի այլ և այլ տեղերից ուսումն աստնալ ցանկացող բազմաթիւ չքաւոր հայ-երկրատարները, ընթերցող 1885 թ. գրեմը են Բաղդադ Հայոց Մարգարիտեան Ընկերութեան խորհուրդական ժողովին՝ խնդրելով նրանց նիւթական օժանդակութիւն՝ շարունակելու իրենց բարձր կամ միջինակարգ ուսումն այլ և այլ դպրոցներում: Յիշեալ խնդրանքներէ մէջ յաջող ընտրութիւն անելու նպատակով ընկերութեան խորհուրդը համաձայն անցեալ 1885 թ. յունիսի 26-ին կայացած ընդհանուր ժողովի որոշման և նոյն թուականի 13 սեպտեմբ. կայացած նիստի, ընդ № 25 օրագրութեան գիծի էր ստանձնաւորած նամակներով վերադառնալ խնդրատուներէ շատերին, որ նրանք բարեհաճեն իրենց ուսումն, վարդապետութեան և կիցութեան մասին տեղական հոգեւոր իշխանութեան կամ գաղութական վարչութեան վերաբերան ստորագրութեամբ տեղեկութիւն ուղարկել ընկերութեան խորհուրդին՝ առ ի պարտաւորութեամբ անորին իրաւասութեան խորհուրդը համաձայն իւր իւր գեղար. 18-ին № 35 կայացած նիստի օրագրութեան հրաւեր է կարգուած հայ-ուսանողին միջոցաւ յիշեալ խնդրատուներին, որ նրանք ըստ կարելոյն չափ շտապեն իրենց մասին:

պահանջած տեղեկութիւնները ուղարկել խորհուրդին մինչև 1885 թ. յունիսի 20-ը, որպէս զի նա (խորհուրդը) միջոց ունենայ նրանց խնդիրները՝ ժողոված տեղեկութիւններին հետ միասին՝ աստուարիկաւ իւր ծանօթութեան ընդհանուր խնդրանքները ընդունելու վերաբերան: Եւ ամէն մի խնդրի գրական կամ բնաստական վճահատութեամբ, ի հակառակ դէպ, եթէ այդ խնդրատուները մինչև յիշեալ թիւը չի բարեհաճեն ուղարկելու խորհուրդին պահանջած տեղեկութիւնները, նրանց խնդիրները խորհուրդի և ընդհանուր ժողովի առաջ կարող են մնալ առանց հետանալի:

Միւս հայ-թիւրքերին արտաստական այն գրութիւնը իրենց էջերում:

Նախագահ խորհուրդի Ս. Անտոնեան Անդամ-Աւանդողի Ս. Վարդանեան Բաղու. 30 դեկտ. 1885.

ՔԱՂԱՎԱՐՈՒՄ ԿԱՆ

ԲԱՎԱՆՆԱՆ ԳՈՐԾԵՐ. — Հոռոյց ստացած լուրերը հաղորդում են թէ խաղաղութեան պաշտօնական ծանուցագրով գիտնալ Բ. Գրանը, որով առաջարկում է լուծելական հարցը կանոնադրութեամբ, նորոգել Կ. Պարսի գետա-նաժողովին նիստը: Ֆրանսիայի և երեք կայսերութիւններին ներկայացուցիչները անմիջապէս ընդունելին այդ ծանուցագիրը և հաւանութիւն ցոյց տուին: Միայն Անգլիան է ուշացում միանալու պետութիւններին ներկայացուցիչներին հետ:

«Standard» լրագրի Բերլինի թղթակցը բողոքովին հերքում է այն լուրը, որ իրեն թէ պետութիւնները չեն թող տալիս Բ. Գրանը անմիջապէս համաձայնութիւն կայացնելու իշխան Աւերսանցին հետ: Ընդ հակառակը Գերմանիան, ինչպէս և Ռուսիան ու Աւստրիան խորհուրդ են տալիս սուղթանին այդ համաձայնութիւնը կայացնելու, որը և յետոյ կը հաստատեն պետութիւնները:

Գոնովարի 6-ից Կ. Պարսից հեռագրում են «N. F. Presse»-ին, իբր թէ պետութիւնները առաջարկել են Բ. Գրանը վերջնական վճիռ տալ լուծելական հարցին Բ. Գուռն նկատելով, որ պետութիւնները այդ առաջարկութեան մէջ ընդհանուր միութիւն ու համաձայնութիւն չը կայ, ուստի նըրան մի առանձին նշանակութիւն չի տալիս և չի հաւատում մինչև անգամ, որ այդ հարցի վճիռը խաղաղութեամբ վերջանայ: Բ. Գուռն հրամայել է ընդհանուր գործադուր կազմել Գամատ-կոստան, Հաշիկոյում և Միջագետքում:

Աթէնքից հեռագրում են Ռեյնիսի Գործակալութեանը՝ թէ յունական կառավարութիւնը ուղարկել է պետութիւններին մի ծանուցագիր, որով յայտնում է թէ Գոնովարի չափ զաւարթութեամբ որպէս յայտնելու կարողութեան և 1000 հոգի յայտնելու կարողութեան, որոնք զոհ գնացին Բաղդադի և Արեւելեան—Ռումիլիայի միութեան խնդրին և պահանջում է, որ Բերլինի գաղափարութեամբ որպէս ուսմանները վերականգնուին: Ծանուցագիրը յայտնում է նաև թէ կառավարութիւնը շարունակում է ծովային և պատերազմական պատրաստութիւններ տեսնել, որ պատրաստ լինի պաշտպանելու իւր պահանջները: Գերմանիան օտարազգի պետութիւններին ներկայացուցիչներին հետ վերջին անգամ տեղեկութեան ժամանակ նոյն միտքը յայտնեց:

Ռուսական կառավարութիւնը, ի նկատի ունենալով Արեւելայի և Բաղդադի մէջ կայացած խաղաղութեան

խնդիրը և ցանկալով բաղնանան ազգերի բարօրութիւնը, առաջարկեց պետութիւններին հրաւիրել Սօֆիայի և Բելգրադի կառավարութիւններին դադարեցնել սպառազինութիւնը: Պետութիւնները կողմից այդ առաջարկութիւնը մեծ ընդունելութիւն տեսցուցանեցին: Պետութիւնները այդ տեսակ համաձայնութեան նպատակն է, բաղնանան վտանգների առաջն առնել և ապահովեցնել Արեւելքը խաղաղութիւններից և վերականգնելից:

Կանդիայիցները Կ. Պարսի ներկայացուցիչներին մի գրութիւն են ուղարկել, որով խնդրում են լուծելական հարցի հետ ինկատի ունենալ և Վերսալեան հարցը, որովհետև նրանք առկա իրաւունք ունեն միանալու Գոնովարանին հետ, քան թէ լուծելացիները Բաղդադի:

ԱՆԳԼԻԱ: Արեւելեան Հնդկաստանի գետնաւոր-նահանգապետ և փոխ-արքայ Լորդ Գիլֆորդը յունիսի մէկին հրատարակեց թաղուհու այն հրամանը, որով Տիգր թաղուհու երկրորդ անգամ է նորին մեծութեան իրաւանց ներքոյ և երկրորդ ժամանակ առ ժամանակ կը կառավարեն այնպիսի անձինք, որոնց կը նշանակէ պաշտօնի մէջ Հնդկաստանի փոխարքան և գեներալ նահանգապետը: Անգլիական լրագիրները այդ լուրը մեծ ուրախութեամբ ընդունելով, Լորդ Գիլֆորդը անձամբ չը գնայ Բերլին, այդ երկրի համար առ այժմ չի կարող ստանալ մի որոշ կառավարութեան ձև:

ՖԻՆԱՆՍԻԱ: Լրագիրները հաղորդում են, որ Գերմանիայի իւր նախագահ ընտրուելու առթիւ, մինչև 919 յանդուրներին ներումն է շնորհել և շտաբի էլ յանդուրները թիւթեցնել է:

Տամատալից հեռագիրը հաղորդում է, որ Ֆրանսիայի և Մարգարիտեանի մէջ խաղաղութեան պաշտօնական վերաբերեալ համաձայնութիւնը կայացաւ: Պարսից գլխաւոր կէտերը հետեւեալն է. նախ զիջանել Ֆրանսիային հողատարները, երկրորդ յանձնել նրան Մարգարիտեանի հիւսիս արեւմտեան ափում գտնուած այդ նաւահանգիստները, որոնց համար նա այնքան ժամանակ պահանջներ էր առնում և երկրորդ՝ ընդունել Ֆրանսիայի գերագոյն իշխանութիւնը և իրաւունքները:

ԻՏԱԼԻԱ: Արաբական (Աֆրատ) լրագրին Մատթից գրում են, թէ Հաշիկոստանի Յովհաննէս թագաւորը շատ է զաջացած իւր զանաւորից անգլիացիներին և իտալացիներին քաղաքականութեամբ, որոնք շարունակում են յաջողաբար մէկ մէկի յետից կարմիր ծովի նաւահանգիստները, այն ինչ ինչը, չը նայելով անգլիացիներին խոստման, չի ստացել ոչ մի կտոր հող: Ծովահանները թագաւորը շատ է զաջացել մասնաւոր խաղաղութիւնից, որոնք չը բաւականանալով Մատթի գրաւելուց հետոյ, մուտք են գործում Հաշիկոստանի հողի մէջ: Մատթիպետը գրտնուող վաճառականները պատմում են, որ իբր թէ թագաւորը գուրս է գնացել Արաբից, որ չը հանդիպէ այնտեղ իտալական զինուորներին և իւր խորհրդանիշները խորհրդով վճռել է չեղարկել: Գետնից անգլիացիներին և սուլթանիցներին պատերազմը և յետ կանչել Նիկոպոլից իւր գործաւորները, որը գնացել է այնտեղ երկրապետին քերական զորքին օգնութեան:

